Lisa Gardner

Pabučiuok ją ir atsisveikink

Iš anglų kalbos vertė Sandra Siaurodinė

Jotema

Daugiau nei milijonui vyrų ir moterų,
priklausiusių JAV vadovaujamoms koalicijos
pajėgoms Afganistane, ir jų vietiniams
partneriams afganams, kartu kovojusiems
už geresnę ateitį ir saugesnį pasaulį, pagerbti.
Tenepasimiršta jų pastangos.

PROLOGAS

Kai buvau vaikas, sapnuodavau.

Bėgioju po tėvo vaismedžių sodą, vaikausi ką tik iš mokyklos sugrįžusį dešimčia metų vyresnį brolį. Spygauju jo vardą, nes brolis nesileidžia sugaunamas, ir tankiau minu putliomis kojelėmis.

— Faršidai, Faršidai, Faršidai!

Jo juokas sklinda priešais mane, kol staiga pasuku už lapuočio nuo ryškiai raudonų granatų apsunkusiomis šakomis, ir štai brolis tvirtai stovi vidury takelio, norėdamas mane pakelti ir apsukti. Kikenu. Brolis suka greičiau. Kvatodama maldauju liautis, bet jis tik dar labiau įsibėgėja, ir galiausiai abu nusiritame ant žemės.

Gulime vėlyvo rudens žolėje, virš galvos — neapsakomai žydras dangus. Tolumoje kaip dantys kyšo kalnai sniegu padengtomis viršūnėmis, o kitoje pusėje kiek akys užmato it bekraštė šerkšno nubalintos žemės prijuostė driekiasi lygumos. Mano šalis kerinčio grožio, bet aš kol kas dar viso to nesuprantu. Tiesiog laikau ją namais.

Kai tįsome ant žemės, brolis sutaršo mano tamsius plaukus ir pareikalauja iškloti, kokių bėdų prisivirė jo mylimiausia mažoji shekambu.

— Ne visą laiką ieškau, ką įsimest į burną!

— Aišku, ieškai. — Brolis patapšnoja mano it statinaitė išvirtusį baltą pilvuką, o aš jį persmeigiu piktu žvilgsniu.

— Be to, nesu ėdri! Bent jau nebūčiau, jei galėčiau lankyti mokyklą!

— Tu per maža.

— Iš kur žinai?

— Nes mokyklos turi taisykles, visi tą žino.

— Aš nežinau. Matai, turi nuvesti mane į mokyklą, kad galėčiau išmokti tokių dalykų.

— Nori lankyti mokyklą, kad sužinotum, kodėl negali lankyti mokyklos?

— Būtent taip!

— Greitai, shekambu, *greitai. Kitąmet galėsi mokytis ko tik panorėjusi. Tik nepamiršk to, kai kvies saulė, o tu būsi įklimpusi su krūva nuobodžių tekstų.*

Suraukiu nosį, nes jau žinau, kad nuobodžių tekstų nebūna. Yra tik nuostabūs ir dar nuostabesni romanai, kuriuos gali skaityti. Tą jau sužinojau iš savo tėvo, literatūros profesoriaus Kabule, kuris gyvena įbedęs nosį į puslapius, ir iš mamos, kas vakarą sklaidančios spindinčius mados žurnalus prieš sėdantis prie siuvimo mašinos įgyvendinti naujų sumanymų.

Aš turiu nuosavą ryškiaspalvių vaikiškų knygelių krūvelę. Uoliai jas vartau, kai tėvai mato, o jiems nusigręžus nugvelbiu ką nors iš jų knygų kalnų. Myliu žodžius. Visus žodžius. Myliu mintis. Visas mintis. Myliu pasaulius. Visus pasaulius.

Myliu šį pasaulį, už viską gyvenime svarbesnį brolį, talentingąjį baba jan, *gražuolę* maadar jan *ir būrius tetų, dėdžių, pusbrolių ir pusseserių, kurie pernelyg garsiai kalba, pernelyg daug pamokslauja ir skrieja sūkuriuodami per mūsų gyvenimus taip pat skubiai ir gražiai kaip vėjo nešami žiedlapiai. Dalį metų gyvename tvora apjuostame komplekse šurmuliuojančiame Kabule, o kitus mėnesius leidžiame tėvo numylėtoje vietoje, jo sodyboje Herate, kur žydi rožės, vaismedžiai nokina vaisius ir kur yra daugybė vietų mažajai* shekambu *ir jos broliui lakstyti it galvą pametus.*

Dvi vienos visumos pusės, taip mus vadina mādar. *Šią saulėtą popietę, kai tįsome vienas šalia kito vešlaus granato pavėsyje, tai atrodo tikra tiesa.*

Kai buvau vaikas, sapnuodavau.

Kol tęsiasi mokslo metai, tėvas kerpasi smailią barzdą ir kasryt prieš išeidamas į universitetą susisagsto liemenę. Jau žengdamas pro duris, išsiblaškęs ir suglumęs, jis stabteli ir pasisuka atgal.

Jiedu su motina persimeta žvilgsniu. Mudu su broliu daugybę kartų jį analizavome. Tai jų žvilgsnis. Mes jo nesuprantame, bet kažkur širdy žinome, kad tai yra gerai, ir džiaugiamės, kad jie tokį turi.

Paskui mano tėvas išeina mokyti, o motina užkaičia arbatos sau ir man pamaloninti. Jos ilgi juodi plaukai kruopščiai sušukuoti ir susegti ant sprando. Rusva oda — nepriekaištinga, tamsūs antakiai dailiomis arkomis gaubia žvilgančias pilkas akis. Mano motina be galo graži. Visi taip sako, net ir mano tetos, nors jos kimba prie motinos drabužių, o jų grimasos byloja griežtą nepritarimą ir išduoda stiprų troškimą.

Mano motina dievina madą. Ji skaito, studijuoja, kuria drabužius. Iki vėlumos girdžiu dūzgiančią siuvimo mašiną. Per kelias dienas motina užbaigs naują stilingą drabužį, odę praėjusiems dešimtmečiams ir tolimiems miestams — Paryžiui, Londonui ir Niujorkui.

Mano motina niekada į turgų neina šiaip sau. Tai būna aukštojo meno nuotykis: ji išnaršo karoliukų krūveles, peržiūri batų eiles ir skrybėlių dėžes, kad kuo puikiausiai išryškintų savo sukurtą apdarą.

— Nosį aukštyn, — kaskart, kai susiruošiame eiti, ištaria mama, pasidabinusi dailia skrybėle, o aš vilkiu priderintą hi-

džabą. Išeiname iš mano šeimos komplekso ir panyrame į judrią žmonių jūrą, kurios vakarietiškų mėlynų džinsų ir niūrių spalvų tunikų bangos prasiskiria prieš motinos safyro spalvos susiaučiamą suknelę arba šafrano geltonumo kombinezoną. Kaip ir mano tetulių, kitų pirkėjų, spoksančių į motiną, veiduose išraiškos mainosi nuo žavesio iki pasipiktinimo. Kai kurie žvilgsniai iš po surauktų vešlių tamsiai apsirengusių vyrų antakių seka ją pernelyg ilgai ir įkyriai. Jų akys tvoskia karščiu, kurio nesuprantu ir kuris man nepatinka, bet kai motina juos pastebi, sustoja ir pati įsmeigia į juos tokį žvilgsnį, kad jie vienas po kito nukreipia akis.

Mano motina turguje turi daug pareigų. Išrinkti gardžiausius agurkus ir prinokusius pomidorus salotoms vakarienei. Apžiūrėti šviežias žoleles ir surasti geriausią mėtų ryšulėlį. Tai dar ne viskas. Vienur ji stabteli, kitur šnipšteli. Slapčia kažkas išslysta iš vieno delno į kitą. Kaip ir visi vaikai aš žinau, kada tapti nematomai.

Vėliau motina man nusišypsos ir pritariamai linktelės.

Žinau, mus sieja ypatingas ryšys, kaip kad ją su tėvu, išreikštas atsisveikinimo žvilgsniu. Todėl niekad neprasitariu apie šias akimirkas, nepasakoju apie jas net Faršidui, kai šis varto akis ir aimanuoja dėl to, kiek laiko moterys praleidžia turguje.

Vieną dieną noriu tapti tokia pat kaip mano mādaar jan. *Niekad nebūsiu tokia gražuolė, bet gal — tik gal — galiu būti tokia pat protinga.*

Kai buvau vaikas, sapnuodavau.

Šnabždesiai prasideda, kai man sueina dvylika.

Visada už uždarų durų. Iš pradžių tėvas su motina. Paskui ima šnabždėtis aplink tupinėjančios tetos ir dėdės. Visi kalba, kalba, kalba. Bet niekas nieko nepasako.

Brolis sugrįžta namo iš studijų universitete. Dar ilgiau murmenama už tėvų miegamojo durų, kur motina praleidžia vis daugiau dienų.

Kai išeina, būna išblyškusi. Sugrįžta išsekusi.

Tetulė Fatima, karinga pagyvenusi moteris, nepraleidžianti pro akis nė menkiausios smulkmenos, pasitinka mane kasdien po pamokų. Pasitempk. Šito neskaityk. Į jį nežiūrėk. To neliesk. To ne, šito ne.

Jos drabužių stilius apsiriboja laisvai krintančiomis kelnėmis ir vienspalvėmis laisvomis palaidinėmis, plaukus ji prisidengia paprastu tamsiu hidžabu.

Noriu savo motinos. Ilgiuosi jos šiltos šypsenos, žadą gniaužiančių apdarų ir nuožmaus žvilgsnio. Tačiau mādar *pasirodo tik tam, kad vėl pradingtų. Staiga išnyra buvusios motinos šešėlis, patapšnoja man per skruostą, paglosto plaukus, pasako, kad šiandien gražiai atrodau — abi žinome, kad tai melas, — ir vėl nueina ilsėtis.*

Šnabždesiai.

Mūsų name, mieste, mano šalyje, kur juodi „Blackhawk“ sraigtasparniai dabar suka ratus virš galvų, kasdien vis toliau driekiasi betono barikados, kontrolės punktai dygsta vienas šalia kito, o pasivaikščiojimui po vietinį turgų reikia tiek pat pastangų, kiek ir kirsti sieną. Amerikiečiai kariai išvyksta. Nuo šiol mus gins mūsų pajėgos, nors saugi padėtis nebeatrodo tokia ir saugi.

Po kelių mėnesių tėvas pasikviečia mane į prieškambarį prie tėvų kambario. Ten stovi ir brolis, bet jis vengia mano akių.

— Motina nori su tavimi pasikalbėti, — prabyla tėvas kimiu balsu. Jis parodo į suskilusias duris, duodamas suprasti, jog turėčiau užeiti. Tačiau mano kojos kaip įbestos. Bent sykį gyvenime aš nenoriu žinoti. Kad ir kas lauktų kitoje pusėje, jokios knygos nepajėgs to ištaisyti.

Maldaujamai žvelgiu į brolį, bet jis visą dėmesį sutelkęs į grindis.

— Dvi vienos visumos pusės, — pamėginu.

— Ne šįkart, Sabera. Ne šįkart.

Tėvas stumteli duris. Prisiverčiu lėtai įžengti į vidų.

— Janem.

Malonybinis kreipinys iš motinos lūpų išsprūsta pusiau šnabždesiu, pusiau atodūsiu. Einu paskui tylų balsą iki šešėliuose skendinčios vietos, kol šiaip ne taip įžiūriu jos veidą kambaryje sandariai užtrauktomis užuolaidomis ir lovą, apkrautą stirta antklodžių.

— Janem, *— vėl sumurma ji. Apklotai sujuda. Motina ištiesia ranką, tokia išdžiūvusią, kad skaudu net žiūrėti. Pirštai it plunksnelės brūkšteli man ranką. Motina apčiuopia mano riešą ir silpnai apsiveja jį pirštais.*

— Nereikia, — sakau jai. Bet nenoriu, kad motina mane paleistų. Noriu, kad neištartų to, ką ketina pasakyti. Noriu, kad ji manęs nepaliktų.

Parklumpu ant kelių, priglaudžiu kaktą prie čiužinio, prispaudžiu jos delną sau prie skruosto. Jei nepaleisiu, motina turės pasilikti. Ateitis neišsipildys. Mano mādar *visada bus mano.*

Ji prabyla, aplink mane sukasi šiugždantys žodžiai. Sako, kad mane myli. Kad esu graži, stipri, ir ji labai manimi didžiuojasi. Kad esu jos dukra visaip kaip tik įmanoma, ir ji visada bus su manimi, tuo balsu mano galvoje, ta šiluma mano krūtinėje.

Negaliu atsakyti. Skalauju jos pirštus ašaromis. Tvirčiau sugniaužiu kaulėtą ranką, tarsi tai ką nors pakeistų.

Tada motina pasako tai, ko visada bijojau. Ištaria žodžius, atskleidžiančius mūsų mažytę paslaptį, pradeda priešmirtinę išpažintį apie mūsų santykių dalį, kuri, visada žinojau, priklauso man ir tik man. To irgi negaliu pakęsti. Dėl to viskas, kas toliau

nutiks, tampa tikrove, kai ji perduos paslapties saugotojos vaidmenį man.

— Tu žinai. — Motinos žodžiai tylūs. Ji konstatuoja faktą. — Tu matei.

Paniurusi, skendėdama apmaude prikandu lūpą. Jei nekalbėsiu apie turgų, nepripažinsiu visko, kas vyksta, tada ji turės pasilikti. Nė kiek tuo neabejoju.

Regis, motina supranta, ir raminamai glosto man skruostą.

— Ar viską supranti? — klausia ji manęs. — Tu be galo protinga. Visada tebėjai iš šono. Tavo brolis įtaria, bet tu, janem, *žvelgi kiaurai paviršių, sujungi tai, kas neturėtų būti sujungta, matai visumą, kur kiti mato tik detales. Primeni mane, kai buvau vaikas.*

— Mādar...

— Ša, kol dar galiu kalbėti, štai ką turi žinoti: negali pasitikėti dėdėmis. Jūsų tėvas yra pernelyg švelnus žmogus. Jie palenks jį savo valiai, ir jis nesuvoks pavojaus, kol bus per vėlu. Niekada nepasitikėk vyrais, kurie tunka iš kitų žmonių skausmo. Ir niekada gyvenime netikėk, kad koks nors vyras žino, kas tau geriausia. Net jei juos veda meilė. — Ji nutyla. — Ypač kai veda meilė.

— Tu, tik tu vienintelė, sutvarkysi mano siuvimo kambarį.

Bejėgiškai linkteliu.

— Turėsi vargo, dėl to atsiprašau. Tau atrodys, kad esi per jauna tokiai naštai, tačiau esi stipri ir galinga, janem. *Niekada nepasiklysi.*

Jos pirštai spusteli manuosius. Ji pakelia galvą ir pažvelgia į mane su nuožmumu, kurio nežinojau ją tebeturint.

— Niekam neprasitarsi. Supranti? Net Faršidui. Tu gebi pažvelgti į žmonių sielas, širdele mano, bet niekam neleisk pamatyti savosios.

Prasižioju. Noriu atsisakyti, savanaudiškai atmesti tokį milžinišką ir bauginantį pageidavimą, tačiau jau vėlu. Motinos galva nusvyra ant pagalvių, nuovargis ją prislegia it dar viena antklodė.

Ji ištraukia ranką iš maniškės, brūkšteli dryželį per ašaras man ant skruosto.

— Jei nutiks blogiausia, žmonės norės paimti viską, bet galiausiai jiems nebus leista paimti nieko. Atmink tai, širdele mano. Atmink.

Aš palūžtu, raudu, maldauju, reikalauju, kad ji pasiliktų. Motina patapšnoja man per nugarą, tada dar sykį, ir dar. Paskui švelniai atstumia.

Pilkos akys stebeilija tiesiai į maniškes. Aiškios, ryžtingos.

Ji pareiškia:

— Nosį aukštyn.

Tuo viskas baigiasi. Ateina tėvas su broliu. Dar daugiau tetų, dėdžių, pusbrolių ir pusseserių. Kol sulig paskutiniu atodūsiu motina atsisveikina su šiuo pasauliu, padavusi ranką tėvui, mudu su broliu klūpime, prispaudę kaktas jai prie pėdų. Pirmiausia tylą perrėžia tėvo aimana. Paskui raudame ir dejuojame visi: o Dieve, aš mirštu, negaliu be tavęs gyventi, kodėl mus palikai, o Dieve, prašau, prašau, atleisk, kad nebuvau geresnis vyras, sesuo, dukra, sūnus.

Sukniumbame ant jos kūno ir staugiame savo skausmą į dangų.

Ji išėjo, mus palikusi. Palikusi mane.

Kai buvau vaikas, sapnuodavau.

Vėliau sutvarkau motinos siuvimo kambarį. Ne viską, ką randu, suprantu, tačiau suvokiu užtektinai.

Dar daugiau sraigtasparnių kriokia minaretų smailėmis nusagstytame horizonte, nuo sprogimų saugančios sienos kyla vis aukščiau, o sprogdinimai pakelėse tampa tokie įprasti, kad vargiai bekrūptelime nuo garso, tik susigūžiame ir skuodžiame namo.

Klasiokai pasakoja siaubingas istorijas apie tai, kas vyksta tolimesniuose miestuose. Kaip vis gausėjantys Talibano kovotojai vykdo mirties bausmes policininkams, skerdžia ištisus kaimus. Moterys apsipila benzinu ir padega save, kad išvengtų prievartinių santuokų. Dar daugiau moterų, mokytojų, žurnalisčių, gydytojų pranyksta vidury nakties.

O mes vis dar blaškomės iš kavinės į kavinę, keliame nuotraukas į feisbuką ir plepame mobiliaisiais. Nes čia Kabulas. Sukilėliai niekada nedrįstų smogti čia.

Mano brolis Faršidas dingsta vis ilgesniam laikui, grįžta namo dulkėtas ir svirduliuodamas iš nuovargio. Jis užsidaro tėvo kabinete su kitais vyrais, iš ten sklindantys tylūs šnabždesiai ir šaižūs šūksniai aidu ritasi koridoriumi.

Jie ginčijasi dėl tolesnių žingsnių. Motina teisi — tėvas pernelyg švelnus prieš brolių godumą. Jie pernelyg sunkiai dirbo, per daug pristatė, kad paliktų savo žemiškuosius turtus. Gins viską, jei prireiks, o kai galės, išsisuks su kyšiais. Dar yra marios laiko geriausiam sprendimui rasti, neapdairiai spiriasi broliai. Nesvarbu, kad kone visus nuteikė prieš save, taip pat ir mūsų kaimynus. Nors nuomonė apie mano tėvą gal ir geresnė, jis taip pat garsėja neslepiamu požiūriu į moterų teises. Dabartinę valdžią jis erzina, o Talibano akimis žvelgiant tėvas yra neabejotinai pavojingas.

Kare yra nugalėtojai ir pralaimėtojai. Jei Kabulas kris, mano šeima nebus laimėtojų pusėje.

Vieną dieną pamatau Faršidą, žirgliojantį per kiemą su glė-

biu šautuvų, veidas toks rimtas, kad net skaudu žiūrėti. Aš tiek daug noriu jam pasakyti, bet mane varžo motinos žodžiai.

— Faršidai, — pamėginu.

— Ne dabar, Sabera.

— Jei galiu kuo nors padėti...

— Eik į mokyklą, Sabera. Studijuok, mokykis, augink savo užsispyrusį protą, taip mėgstantį mane pakankinti. Rūpinkis savo reikalais. Aš rūpinsiuosi savaisiais. Aš tave apsaugosiu, Sabera, — niūriai priduria jis, — pasitikėk manimi.

— Aš tave irgi apsaugosiu, Faršidai. Dvi vienos visumos pusės, ar ne?

Brolis švelniai nusišypso.

— Dvi vienos visumos pusės, — sutinka. Minutėlę mes vėl virstame vaikais, bėgiojame po tėvo vaismedžių sodą, ir pasaulyje viskas yra gerai.

Kai buvau vaikas, sapnuodavau.

O dabar, kai virš galvų griaudžia „Blackhawks“, sausakimšose Kabulo gatvėse aidi klaikūs į neviltį puolusių žmonių riksmai, ištraukiu ginklą iš suglebusių brolio rankų. Jis sukniubo kitoje mūsų namus juosiančios sienos pusėje, jo veidas virto kraujo ir dulkių kauke. Jau žinau, kad tai, ką rasiu viduje, bus dar blogiau. Ir vis tiek tai nebus siaubingiausias vaizdas, kurį regėjau šiandien, pašėlusiai skuosdama iš universiteto į tėvo namus.

Vyras. Tebejaučiu jo akis, įsmigusias į mane žmonių pilnoje gatvėje. Tiesiasi jo ranka. Paskutinis troškimo persmelktas žvilgsnis. O tada... šautuvo trakštelėjimas. Tiek užtenka gyvybei atimti. Ateičiai sugriauti. Palikti vaiką našlaitį.

Dabar nebėra laiko. Gal daugiau niekad nebebus.

Dar daugiau klyksmų, šeimos karštligiškai braunasi gatvė-

mis, kurių nebeįmanoma pravažiuoti mašina, užsimetę mažus vaikus ant kupros ir iš paskos vilkdami brangiausią turtą. Tolumoje aidintys šūviai priverčia persigandusius žmones vėl pulti į priekį. Pasipriešinimo židiniai naikinami. Suvedamos senos sąskaitos. Parkrenta berniukas, vyresnis giminaitis jį pakelia. Priekyje grumdosi į paniką puolusių žmonių masė.

Įeinu į šeimos valdas. Tėvas tįso ant paradinių laiptų. Žaizdos — ne kulkų padarytos. Nepajėgiu apie tai galvoti, kai užmerkiu jam akis ir atsitūpusi vaitodama linguoju ant kulnų.

— O Dieve, kodėl atėmei iš manęs tėvelį? Aš mirštu, negaliu be tavęs gyventi. Atleisk man. Turėjau būti geresnė dukra. Atleisk, atleisk, atleisk.

Tačiau apsivalymo ritualai nieko nepakeičia. Tėvo nebėra, o sumaištis grėsmingai artėja.

Einu toliau, vieną iš dėdžių aptinku salone, kiek toliau koridoriuje teta Fatima klūpėdama aimanuoja prie vyro kūno. Kai pabandau prieiti, ji man trenkia taip stipriai, kad net susvirduliuoju atatupsta. Palieku ją gedėti, naršau kambarius tvirtai rankose spausdama šautuvą. Kova buvo sunki ir nuožmi. Drykso kūnai vyrų, kurių prieš tai nepažinojau, bet jų jau nekenčiu, nors jie atsisveikino su šiuo pasauliu.

Sraigtasparnių dundėjimą virš galvos palydi drioksintys sprogimai.

Atsiduriu tėvų kambaryje. Paliečiu lovos, kurioje mirė motina, kraštą. Jaučiu jos ranką savojoje. Atsimenu savo ašarų skonį ant lūpų. Žodžius, kuriuos ji man ištarė.

„Jei nutiks blogiausia, žmonės visada norės paimti viską, bet galiausiai jiems nebus leista paimti nieko.“

Dabar suprantu. Suprantu viską, taip pat ir tai, ko dar galiu netekti.

Greitai perkratau motinos papuošalų dėžutę, paskui išnar-

šau tėvo kabinetą. Išsirenku vienintelį motinos vėrinį. Vienintelę tėvo knygą. Nesitikiu jų išsaugoti, tačiau jie man bus naudingi pakeliui.

Paskui pasitempiu, pakeliu brolio šautuvą ir atsigręžiu į duris.

— Nosį aukštyn, — sumurmu.

Pasileidžiu kiek įkabindama.

Kai buvau vaikas, sapnuodavau.

Kai tapau moterimi, pabudau.